

Rodinná mediace v České republice a možnosti jejího uplatnění v sociální práci¹

Lenka Holá, Lenka Westphalová

Mediace se ve světě etablovala v oblasti rodinných konfliktů, jejichž podstatou jsou blízké osobní vztahy. V nich se nejspíš nemůžeme domáhat hledání práva, pravdy a spravedlnosti, ale usilujeme o řešení, která přinesou možnost komunikace, spokojenosti a urovnaných dlouhodobých vztahů. Současně se ukazuje, že řešení rodinných konfliktů se bez vstupu práva a psychosociálních věd (v různém poměru podle povahy a intenzity konfliktu) neobejde. Článek je teoretickou přehledovou studií o aspektech rodinné mediace v kontextu sociální práce ve specifických podmínkách České republiky. S využitím induktivní metody budeme směřovat k závěru, zda a za jakých, zejména legislativních podmínek, je možné uplatnit rodinnou mediaci v sociální práci. Tím dáváme tématu nejen teoretickou, ale také aplikační dimenzi. Úvod článku pojímáme jako krátký historický exkurs vzniku a vývoje rodinné mediace ve světě a v Evropě. To nám vytvoří rámec pro charakteristiku rodinné mediace jako nástroje řešení rodinných konfliktů se zaměřením na možnosti jejího využití dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí a zákona o sociálních službách.

Mezinárodní společnost pro rodinné právo (International Society of Family Law - ISFL) byla založena v dubnu 1973 z iniciativy profesora Zeeva Falka na univerzitě v Birminghamu ve Velké Británii. K plnění svých úkolů pořádá ISFL v odstupu tří let světové odborné konference. Konference v r. 1982 v Cambridge byla věnována tématu „Řešení rodinných konfliktů“. Rodinné právo je diskutováno také na evropské úrovni. V r. 1997 proběhla ve Štrasburku čtvrtá evropská konference rodinného práva, která řešila již téma „Rodinná mediace“. Rada Evropy vydala v r. 1998 doporučení k mediaci v rozvodových záležitostech. Není to první počín tohoto mezinárodního společenství, který se vztahuje k civilnímu právu. I když institucionalizované používání rodinné mediace a jiných postupů k řešení konfliktů, týkajících se rodinných záležitostí, je poměrně novou procedurou v členských státech Rady Evropy. Pokud jde o samotný pojem „mediace“, ten se ve smluvní, právně závazné komponentě práva Rady Evropy vyskytl také poměrně nedávno. Je tomu tak zejm. v Evropské úmluvě o výkonu práv dětí, kde se hovoří o mediaci a jiných metodách rozhodování konfliktů, kterými se míní spory týkající se dětí. Právě na toto ustanovení se pak odvolává doporučení o rodinné mediaci.

Podle výzkumů rodinné mediace, které provedla Rada Evropy v jednotlivých členských státech (Casals, 2009), se ukazuje, že tam, kde je rodinná mediace zaváděna, způsoby, jimiž se rozvíjí, jsou shodné. Mediace se vyvíjí buď v rámci soudního řízení, nebo mimosoudně.

K otázce mediace v sociální práci se u nás jako jedny z prvních vyjadřují V. Novotná a V. Schimmerlingová (1992). Mediace považují za metodu sociální práce. Zprostředkování (mediace) smírného řešení je podle nich pracovní postup užívaný často při sociální práci s rodinami, ale i v jiných oblastech sociální péče (např. při pracovní rehabilitaci občanů se změněnou pracovní schopností). A. C. Kilpatrick (1987) popisuje adaptaci mediační metody tak, aby byla použitelná pro sociální pracovníky. Vychází přitom z toho, že je mnoho podobností mezi mediačním postupem a procesem so-

ciální práce (např. hledání alternativ a účinných řešení, vedení klientů k odpovědnosti za sebe samé). I když sociální pracovník v běžné praxi nebude či ani nemůže dodržovat všechna pravidla a postupy mediační metody, může znalosti, získané podrobnějším studiem uplatnit, kdykoliv se ve své praxi setká s protikladnými názory dvou stran jednoho sociálního případu.

O tom, že spojení sociální práce s mediací není jen teoretickou úvahou, svědčí i pojetí mediace jako prostředku sociální prevence, začleňování výuky mediace do osnov vysokoškolského studia sociální práce, výcviky sociálních pracovníků v základních mediačních dovednostech, pojmání mediace jako metody sociální práce, a především uplatňování sociální práce v justici, kde je mediace jednou z hlavních forem intervence sociálního pracovníka.

Charakteristiky současné české rodiny

Instituce rodiny je ovlivňována a formována společností a během dějinného vývoje prošla řadou proměn. Tyto postupné proměny, které mají povětšinou hluboké kořeny, se výrazně zviditelnily ve druhé polovině 20. století. Rodina tradiční a rodina moderní společnosti se liší v mnoha ohledech. Velkou roli v proměně rodiny sehrála sekularizace společnosti.

V křesťanské společnosti měla rodina po dlouhou dobu monopol na tzv. legitimní sex, který postupně zaniká a předmanželský sex se stává všeobecně legitimním. V důsledku nárůstu počtu nemanželských dětí (od počátku 70. let) ztrácí rodina také svůj monopol na plození dětí. Dříve bylo podle křesťanství manželství pojímáno jako celoživotní nezrušitelný svazek. „Trvalost rodiny byla garantována transcendentním imperativem: Co Bůh spojil, člověk nerozlučí.“ (Možný, 2002, s. 20). Toto pojetí je postupně substituováno chápáním manželství jako právní smlouvy, vypověditelné kteroukoliv z obou smluvních stran.

Další významnou roli v proměnách rodiny hraje dělba a změna povahy práce spolu

s rozvojem různých institucí, které postupně začínají přebírat řadu tradičních funkcí, jež dříve náležely právě rodině (např. mateřské školy, chráněná bydlení pro seniory, pěstounské rodiny, masmédia). Dřívější typická rodinná formace byla vícegenerační patriarchální rodina. Šlo o monogamní rodinu s dominantním postavením otce. Velkou roli hrála ekonomická aktivita, především v oblasti výroby, na které se většinou podíleli všichni členové rodiny. Jako příklad můžeme uvést typickou selskou rodinu, která vystupuje jako hospodářská jednotka. Vše, co vyprodukuje a nepotřebuje, směňuje za další potřebné statky. Postupně však přestává být bydliště zároveň pracovištěm. Muž odchází za prací a žena se povětšinou soustřeďuje na péči o domácnost (Možný, 2002). Ve chvíli, kdy však práce začíná čím dál více spočívat v manipulaci se symboly a nevyžaduje tedy fyzickou zdatnost, která je vlastní více mužů než ženě, začínají se ženy věnovat profesní kariéře a opouštět domácnost (přibližně od konce 50. let 20. stol.). Další změnu ve vývoji rodiny můžeme zaznamenat při sledování volby partnera. Zatímco v současné společnosti je prosazovaná svobodná volba partnera, dříve výběr partnera spadal spíše do kompetence rodiny. Stěžejní roli hrálo partnersko-společenské postavení či majetkové poměry.

Charakteristikou současné české rodiny se zabývá např. také Pavlát (2008). Jeho zjištění se v mnoha směrech shodují s údaji Giddense (1999, 2003) a Možného (2002). Podle autorů je manželství v dnešní době založeno převážně na citovém svazku a emocionální komunikaci páru, v němž je prospěch a uspokojení z této komunikace jediným důvodem pro jeho trvání. A právě fakt, že manželství (případně rodina nebo partnerský vztah) záleží pouze na emocích a na dohodě mezi partnery, ho v dnešní době činí tolik zranitelným, nestabilním a zrušitelným (dále např. Beck, 2004; Beck, Beck-Gernsheim, 1995; Singly 1999). Není budováno jako ekonomická a sociální, vnitřně uspořádaná jednotka - není zřejmé, co kdo bude dělat a v čem bude rozhodovat. Nejsou jasná práva ani povinnosti, strategie v rozhodování. Časté je kompetitivní

chování obou partnerů o pozici a moc. Žena se stala rovnoprávnou muži, tato rovnoprávnost ochromuje rozhodování. Tradiční mužská a ženská role je neudržitelná, jiné přijatelné řešení není v dohledu. Ženy jsou proto zmatené a muži nejistí. Vznikají další formy rodinného společenství (např. výchova dítěte homosexuálními páry, matka na „objednávku“, rodičovství bez otce jako záměr), stoupla prestiž rozvedené ženy nebo svobodné matky. Mimo manželství se rodí 28,5 % dětí, prvorodičky jsou vyššího věku, časté jsou velké věkové rozdíly mezi partnery. Ztrácí se priorita práv a potřeb dětí, roste důraz na individuální svobodu a štěstí. Tím se vytrácí rozvodové bariéry, rozvodovost dosáhla v r. 2011 46,2 %. To sice představuje pokles z rekordní hodnoty 50 % v roce 2010, přičemž ale před 20 lety byla úhrnná rozvodovost na úrovni 34,8 % (ČSÚ, 2013).

Rodinné konflikty, rozpad rodiny

Mezi členy rodiny jsou vztahy velmi osobní a uspokojení z nich ovlivňuje subjektivní životní spokojenost. Vztahy mezi blízkými osobami, ať už jsou to manželé, rodiče a děti, sourozenci, popřípadě prarodiče, se vyznačují tím, že do nich jejich protagonisté investují nejen v rámci hmotných prostředků, ale zejména nehmotné vklady, jako jsou čas, úsilí, fantazie, manuální práce a energie, s tím cílem, aby vztah přinejménším vydržel a přinejlepším se rozvinul a přinášel uspokojení. Ve vztazích blízkých osob se nejspíš nemůžeme domáhat hledání práva, pravdy a spravedlnosti, ale usilujeme o řešení, která přinesou možnost komunikace, spokojenosti a urovnaných dlouhodobých vztahů. Pokud se však vzájemně uspokojivých vztahů nepodaří v rodině dosáhnout, mohou dlouhodobé, neřešené a hluboké konflikty vést k jejímu rozpadu.

Končí-li rodina rozpadem, končí jím i její rozvrat. Nekončí však, bohužel, rozvrácené vztahy. V tomto je psychologický pohled mnohem komplikovanější, než pohled právní. Stejně tak v definování rolí aktérů této sociální události. Naopak, při rozhodování o poměrech nezletilých dětí při rozchodu rodičů je právu lhostejné, zda se jedná o děti narozené v manželství či nikoliv.

V případě rozvodu manželství předchozí (do 1. 1. 2014) právní terminologie nekomunikovala se sociální realitou. Ten, kdo podával návrh na rozvod, se označoval jako žalobce, ten druhý jako žalovaný. Současná terminologie označuje účastníky rozvodového řízení jen jako manžele, přičemž dokonce mají novou možnost podat návrh společně. Tím je vyzdvíženo svobodné rozhodnutí manželů rozvést se, kdy za splnění určitých podmínek soud nezkontroluje rozvrat manželství. V sociální práci i mediaci si můžeme dopřát terminologické zjednodušení a v souladu s Novákem a Průchovou (2007) za navrhovatele, iniciátora rozvodu považovat všechny, kdo si rozvod přejí. Mohou to být jak oba manželé, tak i jeden z nich, ale také někdo z jejich blízkých, často milenka nebo milenka.

Rozpad rodiny je většinou charakteristický tím, že je nutné zapomenout na investice do vztahu a smířit se ze ztrátou. „*Tato ztráta je vždy oboustranná, nemusí však být symetrická. Jeden z páru může ztratit mnohonásobně více než druhý. Okolo tohoto faktu se pak často odehrávají rafinované manipulace a fantazie o pomstě*“ (Klimeš, 2010, s. 11).

Konflikty v rodinněprávních sporech jsou často řešeny prostřednictvím soudního řízení. Vždyť i dohody uzavírané v rodinném právu, zejména pokud se týkají nezletilých dětí, musí být schváleny soudem. Jde o výraz principu intervence státu do rodinných vztahů, zejména do vztahů mezi rodiči a dětmi, s tím cílem, aby byla zajištěna ochrana dítěte a jeho práv v souladu s jeho nejlepšími zájmy (Králičková, 2009).

Rozvod v současné české společnosti

Právní úprava rozvodu je zakotvena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Ve srovnání s předchozí úpravou v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, k podstatným změnám nedošlo. I nadále zůstává jako jediný princip rozvodu hluboký, trvalý a nenapravitelný rozvrat manželského soužití. Rozlišujeme dva způsoby průběhu rozvodového řízení, a to situaci, kdy se rozvrat musí prokázat a soud zjišťuje jeho příčiny, nebo situaci, kdy ke zjišťování příčin rozvratu nedochází. Tato druhá varianta se označuje jako rozvod nesporný, kdy je možné, aby soud bez dalšího manželství rozvedl, pokud se druhý manžel připojí k návrhu na rozvod, manželství trvalo ke dni zahájení řízení o rozvod nejméně 1 rok a manželé spolu déle než 6 měsíců nežijí. Dále se manželé musí dohodnout na úpravě poměrů nezletilého nesporného dítěte pro dobu po rozvodu a soud tuto dohodu v předchozím řízení musí schválit. Poslední podmínkou je předložení dohody manželů na úpravě jejich majetkových poměrů, společného bydlení a případné vyživovací povinnosti rozvedeného manžela.

Česká republika patří v evropském měřítku mezi země s nejvyšší úrovní rozvodovosti. Dle Českého statistického úřadu (cit. 2012) dosáhl v roce 2008 absolutní počet rozvedených manželství 31 300, z nichž 65 % iniciovaly ženy. U celkem 72,1 % případů šlo o první rozvod u obou manželů. V roce 2008 dosáhla úhrnná rozvodovost 49,6 %, čímž byla překonána prozatím nejvyšší hodnota 49,3 % z roku 2004. Rozvodovost v r. 2011 dosáhla 46,2 %, což znamená, že rozvodem dnes končí přibližně polovina původně uzavřených manželství. Ukazatel úhrnné rozvodovosti v ČR přitom od 90. let po současnost nepřetržitě stoupal a nyní se ustálil na těchto poměrně vysokých hodnotách. Průměrná délka trvání manželství při rozvodu činila 12,3 let, stejně jako v roce 2007.

Statistické údaje odrážejí do určité míry sociální realitu, nicméně je třeba přihlídnout ke skutečnosti, že jejich vypovídací

hodnota není absolutní. V daném roce porovnávají počet uzavřených a rozvedených manželství, přičemž počet uzavřených manželství každoročně klesá. Proto v této souvislosti absolutní počet rozvodů stoupá. Navíc, ve statistických údajích se nezhledňuje opakované uzavírání a opakovaný rozvod manželství jednou osobou.

Co se týká dětí, od počátku osmdesátých let přicházelo každoročně o společné soužití s oběma rodiči více než 30 tisíc nezletilých dětí. To v roce 1990 bylo téměř 1,5 % populace závislých dětí žijících v úplných rodinách (Šťastná, 2005). V devadesátých letech minulého století se zastoupení rozvodů manželů s nezletilými dětmi mírně snížovalo a naopak rostl podíl rozvodů bezdětných manželství. Celkově přišlo mezi lety 1990–2000 rozvodem o denní kontakt s jedním z rodičů (většinou s otcem) přes 340 tisíc dětí, což představuje téměř čtvrtinu z 1,4 milionu dětí narozených vdaným matkám v 80. letech (v letech 1980–1990) (Šťastná, 2005).

Za hlavní příčiny rostoucího počtu rozvodů v ČR jsou považovány zejména volnější legislativa, všeobecná tolerance k rozvodům a především rostoucí individualizace české společnosti. Sociální normy spojené s rozvody a rozchody se přitom výrazně liší, a to jak z kulturního, tak i z historického hlediska. „*Různé společnosti, ba i různé společenské vrstvy, se od sebe dosti podstatně liší ve vymezení toho, co všechno má či musí spolknout anebo snášet manželský partner, než začne hledat formální řešení svých manželských problémů*“ (Možný 2006, s. 204).

Česká společnost přitom patří k zemím, kde jsou rozvody všeobecně tolerovány. Z výzkumů ISSP 1994 a ISSP 2001 vyplynulo, že od poloviny 90. let se česká společnost stala vůči rozvodům ještě tolerantnější. Současný trend je takový, že rozvod ztrácí svou jednoznačně negativní konotaci a stále více je lidmi přijímán jako možné a dokonce i správné řešení vážných manželských neshod. Obdobná situace je i v případě postojů respondentů k rozvodům rodin, v nichž jsou přítomny děti. Pouze asi třetina respondentů se domnívá, že v tomto případě je třeba, aby spolu manželé zůstali i přesto, že spolu nemohou vyjít. Děti tedy v současné době podle většiny respondentů nepředstavují důvod, který by měl manželům v rozvodu zabránit.

K negativním důsledkům rozvodu patří zejména rapidní pokles životní úrovně (a to především u osamělých matek) a ztráta kontaktů s dětmi (hlavně u mužů). V ČR se asi 50 % neúplných rodin pohybuje pod hranicí 1,5násobku životního minima. V čele většiny těchto neúplných rodin přitom stojí právě ženy, kterým postavení na trhu práce komplikují mnohé diskriminační mechanismy. Přesto jsou navrhovatelkami rozvodu v ČR ve dvou třetinách případů právě ženy (ČSÚ, 2011). Podle Dudové (2008) se muži po rozvodu obvykle začnou více věnovat své práci, avšak velmi často přicházejí o kontakt se svými dětmi.

Možnosti řešení rodinných konfliktů v České republice

Kvalita partnerského vztahu je jedním z klíčových predikátorů problémů v osobnostním, emočním a sociálním vývoji dítěte. Na tuto problematiku upozorňují práce publikované ve světě již ve 30. letech 20. stol. (např. Towle, 1931; Adams, Hubbard, 1936). V českém prostředí pak zejm. přehledová studie J. Pavláta (2005, č. 5). Shrnuje zde výsledky amerických výzkumů provedených v situaci rozvodů a porozvodového uspořádání. Autor konstatuje, že při sledování následků rozvodu pro dítě je právě míra a podoba konfliktu mezi rodiči pro jejich následné psychické a sociální selhávání rozhodující. V českém prostředí dosud nebyla věnována dostatečná pozornost empirickému zkoumání těchto souvislostí. Významným příspěvkem v této oblasti je proto metodická studie Lacinové, Michalčákové a Ježka (2009, č. 1), která přináší prvotní zkušenosti s metodou sledující percepce konfliktu mezi rodiči a dětmi v ČR.

Tradiční manželské poradenství obvykle končilo v situaci, kdy se zdálo být rozvod nutný. Pak na místo psychologů nastoupili právníci. Asi od 70. let 20. stol. v USA, v České republice od 80. let, vzniká nová poradenská disciplína - předrozvodové, rozvodové a porozvodové poradenství. Jejimi propagátory u nás byli např. Ivo Sedláček, Zdeněk Dytrch, Zdeněk Matějček, Ivo Plaňava, Eduard Bakalář. Kressel a Deutsch (1977) považovali za základní kámen úspěchu rozvodové terapie dosažení emočního rozvodu, sexuálního odpoutání a nakonec, zřejmě to nejtěžší, zachování funkčních rodičovských rolí. Podle Nováka a Průchové (2007, s. 19) nemusí poradce jen radit, tj. zprostředkovávat informace, ale může zastávat i roli mediátora. Podle našeho názoru je toto složitější, protože integrace více profesních rolí do jedné osoby s sebou nese vždy (velká) rizika. Věc by si proto zasluhovala větší pozornost, na niž zde nemáme prostor.

Prvky rozvodového poradenství lze u nás nyní najít v práci řady institucí i odborníků (např. občanských poraden, mediačních center, orgánů sociálně-právní ochrany dětí, nestátních neziskových organizací, které se zaměřují na problematiku dětí a rodiny, ordinací klinických psychologů, advokátů). Potenciál poraden pro rodinu, partnerství a mezilidské vztahy je limitován tím, že značná část rozvádějících se rodin z nejrůznějších důvodů jejich pomoc nevyhledá. Pomineme-li situační a spíše jednorázovou aktivitu psychologů jako soudních znalců, jejichž úkolem je ve sporných případech přispět ke kvalifikovanějšímu rozhodování soudu o svěření dítěte do péče, zůstává těžší práce s rozpadající se rodinou na sociálních pracovnících. Zkušenosti s rozšiřováním obsahu i stylu práce s těmito rodinami ukazují, že sociální práce může být účelným kontextem pro terapeutickou, poradenskou a také mediační pomoc rodinám.

Specifika rodinné mediace

Základní podstatou rodinné mediace je zjištění, že většina rozvádějících či rozcházejících se partnerů má zachovanou schopnost a vůli zůstat kompetentními rodiči. Lze tak postupně oddělit konfliktní partnerskou rovinu od roviny rodičovské (Holá, 2011). Mediace v rodinných konfliktech je jednou z nejrozšířenějších oblastí využívání mediace. Současně v ní panuje výrazná terminologická nejednotnost. Setkáváme se s pojmy „rodinná mediace“, „rozvodová mediace“, „mediace v partnerských vztazích“ a dalšími. V zahraniční literatuře se pojem rodinné mediace zpravidla využívá i pro rozvodové řízení (např. Parkinson, 1997). U nás většinou rozlišujeme mezi rodinnou a rozvodovou mediací. Rodinná mediace se zabývá řešením konfliktů vzniklých ve vzájemném soužití členů rodiny (rodičů, dětí, prarodičů atd.). Rozvodová mediace je metodou řešení konfliktů v rámci rozvodového řízení manželů. Protože o rozvodu manželů rozhoduje soud, spojuje se v ní mediace rodinná s mediací tzv. soudní. Specifickým rysem rozvodové mediace je dvojí pohled na rozvod manželství:

1. Pohled sociálně psychologický, kdy rozvod je vyústěním dlouhodobého konfliktního vztahu dvou partnerů.
2. Pohled právní, kdy rozvod manželství je právním institutem. Jeho naplnění předpokládá splnění právních norem. Zákon hraje v rozvodovém řízení významnou roli, kdy také rodinná mediace jej musí respektovat a vycházet z něj.

Rozvodová mediace je u nás chápána jako oblast mediace rodinné. Zde operujeme především spojem „rodinná mediace“, a to zejména proto, že pro účely rozhodování o výchově a výživě nezletilých dětí při rozpadu rodiny nerozhoduje, zda rodiče manželství uzavřeli či nikoliv. Pojem „rodinná mediace“ také lépe vyhoví skutečnosti, že se mediace může zabývat všemi oblastmi, které souvisí s rozpadem vztahu rodičů a dalšího fungování (např. možností kontaktů prarodičů s vnuky, vztahy se širším příbuzenstvem, vztahy s novými partnery rodičů). Pojem „rodinná mediace“ připouští a dokonce podporuje zachování co možná nejlepších vztahů partnerů pro jejich další rodičovské fungování. Casals (2005) uvádí, že pokud hovoříme o rozvodové mediaci, zaměřujeme se v ní na dospělé manžele, rodinná mediace zahrnuje širší okruh členů rodiny, zaměřujeme se v ní na celé rodiny.

Cílem rodinné mediace je stabilizace poměrů členů rodiny, nejčastěji rodičů a dětí. Dále nabídnout komunikační prostor pro řešení rodinných konfliktů a tím předcházet rodinným dysfunkcím. Cílem je rovněž zlepšit rodinné vztahy, přistoupit k nim odlišným způsobem a pomoci objasnit a odstranit problémy či nedorozumění. Důležité je naučit členy rodiny o svých problémech hovořit a snažit se nalézt společná řešení. Pozitivní zahraniční zkušenosti ukazují, že při využívání rodinné (rozvodové) mediace dochází k redukování konfliktů, k zajištění

kontinuity osobních vztahů mezi rodiči a dětmi, k redukování doby pro urovnání konfliktů i snižování společenských a ekonomických nákladů na rozvod (Kubicová, Jusanová, Patera, 2012).

Rodinné konflikty vhodné pro mediaci

Mediace v rodinných konfliktech je uspořádána jako krátkodobá intenzivní pomoc, která není limitovaná jen vlastním rozpadem rodiny (např. Holá, 2003; Bakalář, 2006). Všeobecně se přijímá názor, že všechny druhy rodinných konfliktů mohou být otevřeny k posouzení v průběhu mediačního procesu. Je pak na vyhodnocení mediátorem a domluvě s klienty, zda a kterým tématům bude věnována pozornost. Mediace při rozpadu rodiny bude zpravidla řešit otázky svěření dítěte do péče a formy jeho výchovy, kontaktu s dítětem a finančního a majetkového uspořádání. K tomu lze říci, že v návaznosti na analýzu nové úpravy majetkových vztahů mezi manžely, tj. zavedení institutu „společného jmění manželů“ zákonem č. 91/1998, je opětovně věnována pozornost okamžiku vypořádání zaniklého manželství. Aby byl odstraněn nežádoucí stav, kdy v mnoha případech k vypořádání vůbec nedošlo či k němu došlo po mnoha letech, byla přijata úprava, která podporovala, aby se manželé po zániku společného jmění bez zbytečných odkladů především sami pokusili o vypořádání dohodou (Fiala, 1999, s. 79-81).

Během mediace lze prodiskutovat i další otázky, např. úpravu samotné výchovy dětí, zajištění jejich zdraví, kontakty se širším příbuzenstvem atd. (Hrušáková, 1999). Mediace v oblasti rodiny a partnerských vztahů se týká konfliktů v souvislosti s rozvodem a uspořádáním po něm, otázek rodinných a partnerských vztahů (např. očekávané chování, komunikace, výchova dětí, rodinné finance, trávení volného času, konflikty dospělých sourozenců) a rodinných konfliktů, tj. konfliktů před, během a po všech změnách v rodině (např. předmanželské dohody, konflikty mezi rodiči a dospívajícími dětmi, vícegenerační rodinné konflikty, rodinné podnikání, dědictví).

Mediace při rodičovské odluce bude zpravidla řešit otázky svěření dítěte do péče a formy jeho výchovy, péče a kontaktu s dítětem, finančního a majetkového uspořádání a způsobu spolupráce mezi rodiči. Rodiče si za pomoci mediátora ujasní své představy o potřebách dětí i svých a získají také přehled o právních náležitostech rodinných vztahů. Poté se mohou dohodnout na konkrétním řešení úpravy poměrů, které by jako vzájemnou dohodu respektovali v dalším soužití nebo by se stalo podkladem pro dohodu schvalovanou soudem v rozvodovém řízení.

Rodinná mediace se hodí k urovnání citlivých emocionálních problémů obklopujících rodinné záležitosti lépe než právní mechanismy. Zejména v procesu rozvodu manželství mají být uplatněny konsenzuální přístupy a tím redukován konflikt v zájmu všech členů rodiny. Mediační systémy mají

směřovat k tomu, aby byly chráněny nejlepší zájmy a blaho dětí, zvláště dosahováním vhodného uspořádání kontaktů s dítětem a péčí o ně. Touto dobrovolnou a smírnou cestou by mělo být především omezeno škodlivé působení důsledků rodinného rozvratu a naopak podpořeny pokračující vztahy mezi členy rodiny (Radvanová, 2001, s. 10-11).

Jsou-li vztahy mezi členy rodiny poznamenány určitou mírou násilí, není mediace v těchto případech vyloučena, jsou však na její průběh kladeny vyšší nároky. Mediace v případech násilí mezi rodiči vyžaduje intenzivní intervenci. Musíme ale rozlišovat mezi násilím jako dlouhodobou charakteristikou blízkého vztahu a jednorázovým násilím, v němž dlouhodobé vztahové konflikty vyústily. Mediátor se věnuje případu komplexně včetně napětí a nerovnováhy ve vztazích mezi partnery a mezi rodiči a dětmi. Aby se předešlo rizikům z poškození klientů, musí mít mediátor velmi dobrou znalost problematiky domácího násilí, rozvinuté dovednosti ve vedení těchto případů a přístup k rozložení zdrojů (Holá, 2010).

Česká právní úprava mediace v civilních sporech

Důvodem přijetí zákona o mediaci je dle důvodové zprávy snaha umožnit všem osobám alternativní řešení jejich konfliktů metodou rychlého a kultivovaného mimosoudního řešení. Mezi další důvody patří odbřemenění soudů, možnost vyhnout se soudním sporům a řešit konflikt bez dlouhých čekacích lhůt, bez zbytečných finančních nákladů a bez zdoluhavé psychické zátěže stran. V neposlední řadě důvodová zpráva uvádí jako jedno z rozhodujících kritérií zájem dítěte, kdy v rodinných věcech je vždy významná schopnost komunikace rodičů, k jejímuž zlepšení může institut mediace výrazně přispět (Vládní návrh na vydání zákona o mediaci, 2012).

Právní úprava v zákoně o mediaci

Dne 1. 9. 2012 nabyl účinnosti zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci), který zejména zakotvil právní účinky zahájení mediace a možnost alespoň částečně povinného mediačního řízení (ve formě povinného setkání s mediátorem) jako alternativy soudního procesu. Jednou z hlavních myšlenek jeho přijetí bylo zabezpečení výkonu mediační činnosti osobami, které jsou odpovídajícím způsobem vyškoleny, což zakládá solidní platformu pro úspěšné působení mediátorů. Zákon v §2 definuje mediaci jako postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody. Rodinnou mediací pak mediace, která se zaměřuje na řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů.

Současná česká právní úprava sice nevyklučuje, aby byla mediace prováděna mimo

režim zákona o mediaci (např. v rámci živnostenského oprávnění či jako registrovaná sociální služba), takto prováděná mediace však nemá důsledky zahájení mediace podle zákona, mezi které patří především stavení promlčecích a prekluzivních lhůt (Kohoutek In. Pavlová, Veteška, 2010).

Právní úprava v občanském soudním řádu

Nová právní úprava, která současně novelizovala ustanovení občanského soudního řádu, upravuje problematiku nařizování mediace v úplně jiné dimenzi. Podle předchozího znění občanského soudního řádu mohl soud nařídít účast na mediačním jednání. V současnosti soud může nařídít účastníkům řízení první setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin (ustanovení § 100 odst. 3 o. s. ř.). Další změnu občanského soudního řádu je možno vyhodnotit jako velmi přínosnou a jde o větší důraz na informační povinnost soudu o možnosti využití mediace, která klade důraz na sdělení ve fázi přípravného řízení, nicméně ani v nalézacím řízení není opomenuta. Využití mediace v řízení vykonávacím je možné zpochybňovat, jelikož v této fázi jsou konflikty mezi účastníky řízení většinou „zakopané“ a jejich ochota se smírnému řešení je omezena, nicméně je třeba vyzdvihnout snahu zákonodárce upozorňovat opakovaně na možnost smírného řešení konfliktu. Je však třeba klást důraz na povinnost soudu informovat o možnosti využití mediace zejména v raných fázích soudního řízení.

Soudu je stanovena povinnost informační zejména v ustanovení § 99 odst. 1 o. s. ř., kdy v řízení předseda senátu, s ohledem na povahu věci, upozorní na možnosti využití mediace podle zákona o mediaci, popřípadě na možnost využití sociálního poradenství podle zákona o sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb.). U poskytování odborného poradenství v rámci sociálních služeb jde o odborné sociální poradenství se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí, toto poradenství zahrnuje také sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností (ustanovení § 37 tohoto zákona).

Možnost nařízení mediace je upravena v ustanovení § 100 odst. 3 o. s. ř., kdy je-li to účelné a vhodné, může předseda senátu účastníkům řízení nařídít první setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin a přerušit řízení, nejdéle však na dobu 3 měsíců. Pokud se účastníci bez zbytečného odkladu nedohodnou na osobě mediátora, vybere jej ze seznamu vedeného ministerstvem předseda senátu. Po uplynutí 3 měsíců soud v řízení pokračuje. První setkání nelze nařídít po dobu platnosti předběžného opatření podle § 76b o. s. ř., které chrání oběti domácího násilí. Soud může uložit účast na mimosoudním mediačním jednání,

pokud to uzná za účelné a vhodné, formulace „může“ by neměla vyjadřovat libovůli soudu, ale jeho kompetenci k uložení (David a kol., 2009, s. 464-465). Soud by měl také posoudit, zda nepůjde jen o formální opatření, které pouze oddálí konečnou úpravu a k žádným výsledkům nepovede (Bureš, 2009, s. 649). Proti usnesení, kterým soud nařídí první setkání s mediátorem, není možné dle ustanovení § 202 odst. 1 písm. p) o. s. ř. odvolání.

Možnost nařízení prvního setkání s mediátorem v rozsahu 3 hodin zůstala zachována i ve vykonávacím řízení ve věcech výchovy nezletilých dětí [ustanovení § 273 odst. 2 písm. a) o. s. ř.]. Pokud spory rodičů dospěly do stadia, že jeden z nich dobrovolně neplní soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o výchově nezletilých dětí, může oprávněný podat návrh na soudní výkon rozhodnutí. Výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí upravený v ustanoveních § 272 a násl. o. s. ř. je velmi specifický a odlišuje se od jiných druhů výkonu rozhodnutí. Cílem je předat dítě do výchovy tomu, kdo je v rozhodnutí určen, umožnit dítěti styk s druhým rodičem, popřípadě navrátit dítě (v případě mezinárodních únosů). Než soud přistoupí k výkonu rozhodnutí odebrání dítěte (v součinnosti s orgánem sociálně-právní ochrany a Policií ČR), má od 1. 10. 2008, kdy nabyla účinnosti novela občanského soudního řádu, ještě další dvě možnosti. Jde o možnost stanovit, je-li to účelné, plán navykávacího režimu (pro postupný kontakt s oprávněnou osobou) nebo uložit tomu, kdo neplní dobrovolně soudní rozhodnutí, účast na mimosoudním mediačním jednání [ustanovení § 273 odst. 2 písm. a) o. s. ř.]. Z dikce tohoto ustanovení je možné vyvodit, že uložení mediace je možné jen povinnému (tomu, kdo má dítě odevzdat), nikoli oprávněnému. Je třeba doufat, že oprávněný bude mít zájem na upozadění konfliktu v zájmu dítěte, které je nejvíce nuceným odnětím postiženo.

Mediace dle navrhovaného zákona o zvláštních řízeních soudních

Ve vládním návrhu dochází k vydělení zejména nesporných řízení z občanského soudního řádu do zvláštního právního předpisu. S ohledem na přednostní smírné řešení konfliktu je stanovena i v tomto navrhovaném znění informační povinnost soudu o možnostech mediačního jednání (ustanovení § 9 navrhovaného zákona). Jelikož do režimu tohoto zákona bude patřit i řízení o rozvod manželství, bude mít soud informační povinnost o možnosti mediačního jednání. V tomto řízení však nebude možnost mediačního jednání nařídít.

V rámci péče soudu o nezletilé, tedy zejména při rozhodování o péči o nezletilé dítě, o stanovení výživného, styku s dítětem, o rodičovské odpovědnosti, o předání a navracení dítěte, o zastupování dítěte, o správě jeho jmění a o souhlasu s právním jednáním nezletilého dítěte, je možnost nařízení mediace upravena v ustanovení § 470 navrhovaného zákona. Z něho vyplývá, že za

účelem ochrany zájmu dítěte soud vede rodiče k nalezení smírného řešení. Soud může rodičům uložit na dobu nejvýše 3 měsíců účast na mimosoudním smírčím nebo mediálním jednání nebo rodinné terapii, nebo jim nařídí setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie. Soud může uložit i jiné formy alternativního řešení sporu, než je mediace podle zákona o mediaci. Bohužel se znění zákona vrací k formulaci nařízení mediálního jednání, nikoli nařízení prvního setkání s mediátorem. Lze si totiž jen obtížně představit, že by stranám konfliktu bylo nařízeno, aby se pokusily uzavřít smír, tedy aby spolu komunikovaly a dohodly se na řešení svého konfliktu.

Ostatní rodinněprávní spory, jako je vyřazení společného jmění manželů, vyživovací povinnost mezi manžely nebo rozvedenými manžely, výživné neprovdané matky apod. budou i nadále po přijetí navrhované úpravy řešeny podle občanského soudního řádu.

Rodinná mediace jako nástroj sociálně-právní ochrany

V sociální práci může být mediace poskytována v rámci sociálně-právní ochrany. Tou stát poskytuje pomoc dítěti a jeho rodičům, která směřuje zejména k ochraně práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu a k obnovení narušených funkcí rodiny. Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou definovány v ustanovení § 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen ZSPOD). Jejich základní funkce spočívá v preventivní a poradenské práci s rodinou, která je ohrožená. Ohrožení se může projevit tím, že rodiče neplní řádně své povinnosti, které jim vyplývají z rodičovské zodpovědnosti, nebo dítě má výchovné problémy, které rodiče nezvládají, popřípadě rodiče jsou ve sporu o úpravě výchovy dítěte nebo ve sporu o styk s dítětem.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí pomáhá rodičům při řešení výchovných problémů, které souvisí s péčí o dítě, popřípadě jim poskytne nebo zprostředkuje odbornou poradenskou pomoc. Pokud taková pomoc bude doporučena a rodiče ji nevyužijí, může orgán sociálně-právní ochrany dětí uložit (ustanovení § 12 ZSPOD) rodičům povinnost využít odbornou poradenskou pomoc. Obecní úřad obce s rozšířenou působností tak může uložit rodičům povinnost využít odbornou poradenskou pomoc, pokud rodiče nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem nebo pokud nedbali na doporučení spolupracovat s pověřenými osobami, poskytovateli odborných poradenských služeb nebo mediátorem.

Nově je také do katalogu výchovných opatření v ustanovení § 13 ZSOD zařazena vedle napomenutí, omezení a dohledu možnost uložit rodičům nebo jiným oso-

bám odpovědným za výchovu dítěte povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo povinnost účastnit se jednoho setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin. Tato výchovná opatření může uložit obecní úřad obce s rozšířenou působností. Je však třeba zdůraznit, že v praxi orgány sociálně-právní ochrany dětí většinou mediaci doporučují a k jejímu nařízení přistupují spíše zřídka.

Pokud by rodiče povinnost využít pomoc odborného zařízení nebo povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem nebo na rodinné terapii, o jejímž uložení rozhodl ZSPOD, nesplnili, lze za to uložit pokutu do 20 000 Kč.

Rodinná mediace dle zákona o sociálních službách

V roce 2006 se Parlament ČR usnesl na přijetí zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále jen zákon o SSL). Tento zákon upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách. Zákon také upravuje předpoklady pro výkon povolání sociálních pracovníků.

K základním zásadám zákona patří nárok na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství (dle § 37 odst. 2 zákona) o možnostech řešení nepříznivé sociální situace nebo jejího předcházení a dále zásada, že sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob.

Podle tohoto zákona se sociální službou rozumí činnost nebo soubor činností zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.

Výše zmiňovaná nepříznivá sociální situace se definuje jako oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsoby života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením.

Pod vlivem výše uvedených definic můžeme již záhy zhodnotit, že mediace může mít v zákoně o sociálních službách své místo, byť jí není přímo definována. Okruhy řešených situací a problémů jasně ukazují na podstatu témat projednávaných na mediaci, např. rozvod jako krizová sociální situace, kterou často provází oslabení schopnosti komunikace zainteresovaných členů rodiny a v důsledku tak dochází k oslabení funkcí rodiny jako takové

a mnohdy (není-li této oslabené komunikaci napomoženo) ke konfliktům se společností či dokonce k trestněprávnímu chování členů rodiny (Nováková, Holá, 2013).

Rodinnou mediaci poskytovanou jako sociální službu limitují dva již výše zmiňované zákony (zákon o SSL a ZSPOD). Konkrétně jde zejména o povinnosti vyplývající z § 88 zákona o SSL a Standardů kvality sociálních služeb (dle Přílohy č. 2 k vyhlášce č. 505/2006 Sb.) a dále o povinnosti pověřených osob daných zejména § 53 zákona o SPOD; oba zákony přitom souzní v otázce bezplatnosti. Každá sociální služba je povinna se zákonem o SSL a obsahem standardů řídit. Povinnosti uvedené v § 88 a standardy kvality jí pak dále ukládají povinnost zpracování svých vnitřních pravidel, pracovních postupů či vedení různých evidencí atp. Plnění standardů kvality a naplňování povinností vyplývajících z § 88 a dalších ustanovení zákona o SSL hodnotí inspekce, která je vykonávána v režimu zákona č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, a provádí ji nově od roku 2012 krajská pobočka Úřadu práce (dosud inspekci vykonávaly krajské úřady a MPSV).

Jako jedny ze zásadních jsou pro práci s klienty v rámci SSL standardy č. 3 a 4 - jednání se zájemcem o sociální službu a smlouva o poskytování sociální služby; budeme se jim tedy věnovat blíže. Standard č. 3 stanoví, že poskytovatel má písemně zpracována vnitřní pravidla, podle kterých informuje zájemce o sociální službě srozumitelným způsobem o možnostech a podmínkách poskytování sociální služby a podle těchto pravidel poskytovatel postupuje. Dále se uvádí, že poskytovatel projednává se zájemcem o SSL jeho požadavky, očekávání a osobní cíle, které by vzhledem k jeho možnostem a schopnostem bylo možné realizovat prostřednictvím sociální služby. Poskytovatel má také písemně zpracována vnitřní pravidla pro postup při odmítnutí zájemce o SSL z důvodů stanovených zákonem a podle těchto pravidel postupuje.

V souvislosti s mediací dle zákona o SSL je důležité uzavírání smlouvy o poskytování sociální služby. Matoušek (2011) hovoří o tom, že osoba, která potřebuje sociální služby, a poskytovatel jsou podle zákona povinni uzavřít o poskytnutí sociální služby smlouvu. V některých případech, především jde-li o poskytování služeb sociální péče, jsou subjekty povinny tuto smlouvu uzavřít v písemné formě. Smlouva o SSL obsahuje dle zákona tyto náležitosti:

- označení smluvních stran, druh sociální služby,
- rozsah poskytování sociální služby,
- místo a čas poskytování sociální služby,
- výši úhrady za sociální služby sjednanou v rámci výše úhrady stanovené v § 73 až 77 a způsob jejího placení,
- ujednání o dodržování vnitřních pravidel stanovených poskytovatelem pro poskytování sociálních služeb,
- výpovědní důvody a výpovědní lhůty,
- dobu platnosti smlouvy.

S uzavíráním smlouvy o poskytnutí mediace se počítá i u nově přijatého zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci). Ten v § 4 stanoví, že mediace je zahájena uzavřením smlouvy o provedení mediace. Tato smlouva musí obsahovat alespoň:

- označení stran konfliktu,
- jméno, popřípadě jména, příjmení a adresu místa podnikání mediátora,
- vymezení konfliktu, který je předmětem mediace,
- výši odměny mediátora za provedenou mediaci nebo způsob jejího určení, popřípadě ujednání o záloze nebo ujednání o tom, že mediace bude provedena bezplatně,
- dobu, po kterou má mediace probíhat, nebo ujednání o tom, že mediace má probíhat po dobu neurčitou.

Dalším, pro podmínky a pravidla rodinné mediace jako sociální služby určujícím ustanovením je zejména § 53 zákona o SPOD, který se věnuje povinnosti státních orgánů, dalších právnických a fyzických osob a pověřených osob. Ten stanoví, že na výzvu orgánů SPOD jsou pověřené osoby povinny sdělit bezplatně údaje potřebné podle tohoto zákona pro poskytnutí SPO, nebrání-li tomu zvláštní předpis. Povinnosti zachovávat mlčenlivost podle zvláštního právního předpisu (§ 12 odst. 2 občanského zákoníku) se nelze dovolávat, jestliže mají být sděleny údaje o podezření z týrání, zneužívání dítěte nebo zanedbávání péče o něj.

Mlčenlivost upravuje v § 100 také samotný zákon o SSL, který stanoví, že mj. i poskytovatelé sociálních služeb jsou povinni zachovávat mlčenlivost o údajích týkajících se osob, kterým jsou poskytovány sociální služby, které se při své činnosti dozvědí, není-li dále stanoveno jinak. Tato povinnost trvá i po skončení pracovního vztahu. Povinnosti zachovávat mlčenlivost mohou být osoby uvedené ve větě první zproštěny pouze tím, v jehož zájmu tuto povinnost mají, a to písemně s uvedením rozsahu a účelu. Údaje týkající se osob, kterým jsou poskytovány sociální služby, které se při své činnosti poskytovatelé dozvědí, sdělují jiným subjektům, jen stanoví-li tak tento zákon nebo zvláštní zákon (kterým je myšleno zejména dále zmíněné znění trestního řádu či občanského soudního řádu).

Povinnost sociální služby poskytovat informace a spolupráci však nejsou vymezeny jen vůči orgánům SPOD, ale také vůči soudu a Policii ČR, a to na podkladě § 367 a § 368 trestního zákoníku - kdy se jedná o povinnost oznamovat podezření ze spáchaní trestných činů na dětech orgánům činným v trestním řízení, § 8 a násl. trestního řádu - kde je stanovena povinnost poskytnout na dožádání informace Policii ČR, § 128 občanského soudního řádu (dále jen OSŘ) - který ukládá povinnost sdělit soudu skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí.

Zde považujeme za důležité podotknout, že právní rámec mediace jako sociální služby není zdaleka jednoduchý a existuje řada jeho různých výkladů, ať už právních či psy-

chosociálních. To, jak v praxi v současné době mediace jako sociální služba funguje, bývá výsledkem dlouhodobé práce mediátorů a sociálních pracovníků služby, práce na metodikách a standardech, spolupráce s externími poradci - zejména s právníky, výsledkem konsenzu s jednotlivými spolupracujícími OSPOD a soudy.

Závěr

Rodinné mediaci je v České republice věnovaná pozornost zejména v praxi. To je samozřejmě dobře. Aby se mohla i praxe dále rozvíjet, je potřebné zabývat se tématem také teoreticko-empiricky. Na této úrovni se domníváme, že jí dosud nebyla věnována patřičná pozornost.

Článek je kritickou analýzou rodinné mediace v České republice, a to z hlediska jejích legislativních podmínek, specifík, účastníků a praxe poskytování mediace. Téma je velmi aktuální, neboť situace byla změněna přijetím a nabytím účinnosti zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci. Současně se k tématu mediace v civilních sporech vztahují některé české zákony, ale také mezinárodní právní akty. Na úrovni české legislativy je mediace regulována především zákonem č. 202/2012 Sb., o mediaci. Pak také zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Mediace může být poskytována v režimu sociálních služeb (zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách), dotýká se jí také zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník, v němž je zjevná tendence k řešení občanských konfliktů smírnou cestou. Na jedné straně je více možností, podle kterých je možné mediaci v České republice poskytovat, na druhé straně tím vzniká k využívání mediace sociálně a právně poměrně nepřehledné prostředí. Do tohoto kontextu se autorky snažily zasadit něco tak křehkého, jako je současná (česká) rodina, a tak citlivého, jako jsou konflikty v ní.

1 Článek je výstupem z výzkumného projektu Právníké fakulty Univerzity Palackého, IGA: Rodinná mediace, PF_2013_006.

Literatura:

- Adams, C. F. - Hubbard, R. M. Factors affecting the success of child guidance clinic treatment. *American Journal of Orthopsychiatry*, 1936, Vol. 6, p81-102.
- Bakalář, E. et. al. Rozvodová tematika a moderní psychologie. Praha: Nakladatelství Karolinum. 2006.
- Beck, U. Riziková společnost: na cestě k jiné moderně. Praha: Sociologické nakladatelství. 2004.
- Beck, U. - Beck-Gernsheim, E. *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity, 1995.
- Casals, M. M. Divorce mediation in Europe. *Electronic Journal of Comparative Law*, 2005, Vol 9. Dostupné z: <<http://www.ejcl.org/92/art92-2.html>> [on-line]. [cit. 2. 7. 2009]
- Fiala, J. K rozdílu mezi vypořádáním společného jmění manželů a uzavřením dohody o vypořádání. *Právní rozhledy*, 1999, roč. 7, č. 2, s. 79-81.
- Giddens, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999.
- Holá, L. Mediace a možnosti jejího využití. *Právo a rodina*, 2006, č. 5, s. 11.
- Holá, L. *Mediace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2011.

- Holá, L. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2003.
- Holá, L. Možnosti a meze mediace v případech násilí mezi rodiči. In: Dávid, R., Sehnálek, D., Valdhans, J. (Eds.). *Dny práva - 2010 - Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.
- Hrušáková, M. Tzv. nesporný (smluvený) rozvod a mediace. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 5, s. 29 - 35.
- Kilpatrick, A. C. Childhood sexual experiences: Problems and issues in studying long-range effects. *The Journal of Sex Research*, 1987, 23, 173-196.
- Klímeš, J. *Partneři a rozchody*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010.
- Králíčková, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita. 2009.
- Kressel, K. - Deutsch, M. *Divorce therapy: An In-depth survey of therapist views*. *Family Process*, 1977, Vol. 16, p 413-443.
- Kubicová, J. - Jusanová, E. - Patera, L. *Rodinná mediace je prevencí i řešením rodinných a rozvodových sporů*. Citováno z: <http://resenisporu.cz/publik/uk2006.htm> [on line] [10. 2. 2012].
- Lacinová, L. - Michalčáková, R. - Ježek, S. *Škála dětské percepce konfliktu mezi rodiči: česká verze dotazníku pro adolescenty*. *Československá psychologie*, 2009, roč. 53, č. 1, s. 68 - 83.
- Matoušek, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011.
- Možný, I. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002.
- Možný, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006.
- Novák, T. - Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2007.
- Nováková, S. - Holá L. *Rodinná mediace jako sociální služba*. In: Holá, L. a kol. *Mediace a možnosti využití*. Praha: Grada Publishing. Přípravováno do tisku.
- Novotná, V. - Schimmerlingová, V. *Sociální práce: její vývoj a metodické postupy*. Praha: Karolinum, 1992.
- Parkinson, L. *Family Mediation*. London: Sweet & Maxwell, 1997.
- Pavlat, J. *Děti v rozvodových sporech: severoamerická studie (1980 - 2001)*. *Československá psychologie*, 2005, roč. 49, č. 5, s. 422 - 431.
- Pavlat, J. *Otcovství, děti a rodina*. *Česká a slovenská psychiatrie*, 2008, 104(4), s. 189-195.
- Radvanová, S. *Význam rodinné mediace*. *Právo a rodina*, 2001, č. 6, s. 10.
- Rozvodovost. <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost> [on-line] [2. 5. 2013]
- Singly, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999.
- Šťastná, A. *Harmonizace rodiny a rodičovství. Část 1 - Mikrosociální a individuální souvislosti rodičovství*. Praha: VÚPSV, 2005.
- Towle, C. *The evaluation and management of marital status in foster homes*. *American Journal of Orthopsychiatry*, 1931, Vol. 1, p271 - 284.
- Evropská úmluva o výkonu práv dětí přijatá Radou Evropy 25. 1. 1996 ve Štrasburku. V ČR publikovaná pod č. 54/2001 Sb.m.s.
- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci)
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Doporučení výboru ministrů členským státům Rady Evropy o rodinné mediaci č. R(98) 1 z 21. ledna 1998. Vládní návrh na vydání zákona o mediaci a o změně některých zákonů Důvodová zpráva I. Obecná část. Citováno z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=72721> [12. 2. 2012].

Obě autorky působí na Právníké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.